

Galina Apostolova–Sharkova

(Bulgaria, Sofia, National Academy of Music Prof. Pancho Vladigerov, Vocal Faculty,
Classical Singing Department)

Basil Papasović: Bulgarian Composer, Violinist and Pianist from the Second Half of the 19th Century

Abstract: Basil Papasović (also written as Papasovitz, Papazovici or Papasovici) is a little known Bulgarian musician. He was born in Thessaloniki in a Bulgarian family in 1857. In the 1860s the family moved to Brăila on the Danube (nowadays in Romania) where Basil grew up. As a child prodigy in the field of music, he was sent to the Prague Conservatoire to continue his musical education. After his graduation Papasović settled in Brăila. Only three of his compositions are known today.

Key words: Basil Papasović, composer, pianist, violinist, Brăila, Dobri Voynikov

Галина Апостолова–Шаркова

(България, София, Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“,
Вокален факултет, Катедра „Класическо пеене“)

Васил Папазович – български композитор, цигулар и пианист от втората половина на XIX век

Творческо дело на Васил Папазович в областта на музиката все още остава малко известно у нас. Той споделя съдбата на онези български музиканти, които живеят и работят извън страната и които не търсят специална изява и признание сред своите сънародници. Това не ги прави по-малко българи, нито ги откъсва от проблемите на отечеството, но понякога изгражда известна дистанция, създаваща трудности в изучаването и интерпретирането (изпълнителско и научно) на творческото им наследство. На българите, установили се трайно извън България, у нас все още продължава да се гледа като на отчуждени хора, а подобен подход в началото на XXI век изглежда не само безполезен и абсурден, но дори и вреден (Harkov 2016).

Името на Васил Папазович е било добре известно сред културните среди в Румъния и Австро-Унгария и особено сред българската общност там през втората половина на XIX век. И това не е случайно – Папазович е първият документиран случай на българско „дете-чудо“ в областта на европейската класическа музика, а също първият българин, получил професионално музикално образование в Пражката консерватория. Благодарение на браилските българи и на българския възрожденски

печат, името му става известно не само на север, но и на юг от Дунав. След 1878 г. той остава извън новоосвободената България и е напълно забравен у нас. Споменът за него е възкресен едва през 50-те години на XX век, когато музикологът (старши научен сътрудник) в тогавашния Институт за музика при БАН, Андрей Андреев, го споменава в контекста на музикалната дейност на българите в Браила (Андреев 1953; Андреев 1955). Статиите на Андреев се оказват недостатъчни за признаване на делото на Папазович у нас и той не е включен в Енциклопедията на българската музикална култура (Кръстев 1967) и в учебниците по история на българската музика. В началото на 70-те години за него припомня проф. Николай Жечев от Института по история при БАН (Жечев 1970). Малко по-късно Павлина Цалова, научен сътрудник от Института за музика, изследва специално музикалното дело на браилските българи и обръща конкретно внимание на Васил Папазович (Цалова 1978; Цалова 1979). В 80-те години името на Папазович вече е включено в енциклопедични издания за Българското възраждане (Сюпюр 1982: 184; Генчев и Даскалова 1988: 501). Оттогава то е споменавано нееднократно (Вж. напр. Горанова 1999: 20-21; Хърков 2005а; Хърков 2005б). Въпреки това и до днес Васил Папазович не фигурира в български музикални енциклопедии и справочници (Вж. напр. Добрев 2001; Вълчинова–Чендова 2003; Добрев 2006).

Като цяло, знанието за живота и творческото дело на Васил Папазович остава оскъдно. Днес ние съдим за него по малко на брой достигнали до нас документи. Целта на настоящата статия е да представи известните досега данни за Папазович и да въведе някои неоткрити документи.

Произход

Васил Папазович е роден в Солун в семейство на родители-българи: Георги Папазович и Катерина Диамандиева. Възможно е от Солун да е бащата, а майката произхожда от големия род Диамандиеви от Сливен. Неин брат (или братовчед) вероятно е Димитър Диамандиев, завършил Юридическия факултет на Университета в Берлин, който развива активна юридическа дейност в Румъния като прокурор в Апелативния съд в Букурещ и юрист в редица висши румънски държавни институции. Димитър Диамандиев е инициатор и участник в политическите и културните начинания на българите през Възраждането. Той е сред благодетелите на д-р Иван Селимински и на Добри Чинтулов, както и сред основателите на Тайния централен български комитет в Букурещ (Сюпюр 1982: 143–144; Генчев и Даскалова 1988: 190).

Прието е да се смята, че Васил Папазович е роден в 1857 г. Внимателният прочит на един основен документ за неговия живот дава основание тази година да бъде поставена под известно съмнение. В съобщение, публикувано в Браила в българския вестник *Дунавска зора* с редактор Добри Войников (който може би е и автор на това съобщение), е записано следното:

На 12 того, вечерта, ся даде в салона на г. Рали концерт в полза на гръцката църква от Талианското (Италианското – бел. ред.) музикално дружество, в което зе участие и малолетний Василий Папазович из Солун, син на г. Георги Папазович и на покойната Катерина Диамандиева из Сливен. Тоя дарен юнош с особен талант музикален отличи ся в свиренето на цигулка и клавир, катозаслужи най-възхитителни ръкоплещения на публиката. Научаваме ся, че тоя дарен юнош ще ся испрати в Прага на Консерватоара, за да следува музикалното учение, с което ся види природата го е надарила с особен дар.

Говори ся, какво истий юнош ще даде концерт в полза на българската черква, коя браилчани ще започнат. (в. „Дунавска зора“, Браила, Г. I, № 33 от 28 юли 1868 г.)

В съобщението Васил Папазович е наречен веднъж „малолетний“ и три пъти „юнош“. Дори и днес, век и половина по-късно, когато процесът на физиологичната акселерация е свалил възрастовата граница на началото на юношеството, се смята, че едно момче става юноша поне на 12 години. В 1868 г. тази граница със сигурност е била по-висока. От друга страна в съобщението е посочено, че той ще започва обучение в Пражката консерватория, което означава, че към началото на това обучение би трябвало да бъде поне на около 14-годишна възраст. Така въз основа на информацията от съобщението във в. „Дунавска зора“ би могло да се предположи, че е възможно Васил Папазович да е роден преди 1857 г. около 1854–1856 г.¹

Творческа среда

Роден в Солун, Васил Папазович от детските си години живее в Браила, където семейството му се преселва. В средата на XIX век Браила е оживено пристанище и важен търговски център по долното течение на Дунав. От 1828 г. пристанището добива статут на *porto franco* – свободно пристанище, ползващо правото на безмитен внос и износ на стоки. Със своите модерни улици, паркове, ресторанти, с търговските си кантори, корабни агенции и банки, Браила по онова време носи всички типични белези на добре устроен централноевропейски град. Градът разполага с театрални и концертни зали, в които звучи музика на Росини, Белини, Верди, Вебер, Менделсон, Офенбах, Лист, Шопен. В 60-те години там гостуват големи оперни знаменитости като прочутото сопрано Аделина Пати. Но Браила не само приема знаменитости, но и дава на световната музика имена от най-висока класа. Там е родена голямата оперна певица Хераклея Даркле (*Heraclia Darclée*, 1860–1939), която е само с няколко години помлада от Васил Папазович. В началото на XX век в Браила се ражда един от най-бележитите авангардни композитори – Янис Ксенакис (*Iannis Xenakis*, 1922–2001).

Подобно на много от големите пристанищни градове, Браила носи космополитен характер. Във втората половина на XIX век там живеят не само румънци, но и големи групи българи и гърци, а също арменци, евреи, украинци, руси, чехи, италианци. В града съществува българско частно училище от 1842 г. През 1861 г. е открито Българско национално училище, което от 1864 г. е ръководено от Добри Войников. В 1865 г. Войников основава в града Български народен театър (Българско театрално дружество), а през 1869 г. пак там е създадено Българското книжовно дружество, бъдещата Българска академия на науките.

---

¹ В статия на Cristian Dragoș Căldărașu се съобщава за оставка, която Георги Папазович подава като църковен настоятел на храма „Св. Николай“ в Браила през 1856 г. Възможно е причина за оставката да е било желанието на семейство Папазович да се пресели в Солун за известен период от време. В такъв случай 1857 като рождена година на Васил Папазович изглежда логична. От друга страна, би могло да се допусне, че причина за оставката е станала невъзможността на Георги Папазович (евентуално пристигнал наскоро от Солун) да намери общ език с останалите членове на църковното настоятелство. В този случай по-ранната рождена година на Васил Папазович изглежда логична. Вж: Căldărașu, Cristian Dragoș. *Catagrafia de la 1856 a vechii biserici „Sf. Nicolae” din Brăila (1838-1856)* [The Inventory From 1856, of the Old Church St. Nicolae From Brăila (1838-1856)]. In: *Danubius*, XXXIV, Galați: Museul de Istorie Galați, 2016, p. 99-120. (Бел. авт.)

Не по-малко активни са и музикалните изяви на българите в Браила. В 1867 г. братята Михаил и Исидор Михайлович (Михайлиди) основават българско музикално дружество „Мара“. Две години по-късно те създават и филхармонично дружество „Муза“, обединило усилията и таланта на музиканти от различни националности. В Браила братя Михайлович пишат своите клавирни творби, публикувани в Прага, Виена и Букурещ. В 1869 г. в Браила пристига 15-годишният Анастас Стоянов, който за първи път там вижда и чува пиано. Този музикален инструмент не само привлича неговото внимание, но и се превръща в център на музикалните му интереси: изпълнителски, педагогически и композиторски. Васил Папазович се е познавал добре с братя Михайлович и с Добри Войников. Много възможно е той да се е познавал и с Анастас Стоянов, с когото са почти връстници (Стоянов е роден в Шумен през 1854 г.).

Творческа дейност

Цитираната по-горе публикация от в. „Дунавска зора“ представя Васил Папазович като музикален изпълнител на цигулка и пиано. Около година по-късно същият вестник публикува още едно съобщение за концертна изява на Папазович, в която той участва само като цигулар (в. „Дунавска зора“, Браила, Г. II, № 31 от 14 юни 1869 г.). В Пражката консерватория Папазович следва вероятно специалност цигулка, а може би и композиция в края на 60-те и началото на 70-те години. Предполага се, че е специализирал в Париж (Цалова 1979, Генчев и Даскалова 1988).

Допълнителна светлина върху творческата му дейност внасят три новооткрити съобщения за негови концертни изяви като цигулар. Те потвърждават, че след завършване на музикалното си образование в Прага, Васил Папазович се завръща в Браила и работи там като професионален музикант, вероятно съчетавайки педагогическата работа в града с концерти на различни места.

Първото съобщение е публикувано в 1889 г. във в. „Familia“, излизащ на румънски език в град Орадея (Oradea Mare / Nagyvárad) на около 200 километра от Будапеща в пределите на тогавашното Кралство Унгария, част от Австро-Унгарската империя. В съобщението е написано, че Basiliu Papasovitz е свирил възхитително на цигулка по време на концерт в един от най-големите балнеокурорти в някогашната Австро-Унгария – Herkulesbad (Herkulesfürdő, Băile Herculane) [*Familia* (Oradea Mare / Nagyvárad), Anul XXL, No. 31, 30 iuliu – 11 august 1889, p. 372]. Второто съобщение е публикувано в същия вестник в 1891 г. То съобщава, че цигуларят Basiliu G. Papazovici е имал концерт в град Брашов, който тогава се е намирал в пределите на Австро-Унгария [*Familia* (Oradea Mare / Nagyvárad), Anul XXVII, No. 49, 8 decembrie – 20 decembrie 1891, p. 585]. Третото съобщение е от 1898 г., публикувано във в. *Ероса*, излизащ в Букурещ. В него четем, че *изключителният цигулар г-н Васил Папазович* (Excelentul violonist domnul Vassy Papasovitz) е имал концерти в Браила и Галац [*Ероса* (București), Seria II. – Anul IV, No. 674, 3 Februarie 1898, p. 2]. И трите съобщения съдържат най-ласкави отзиви за изпълнителските качества на Васил Папазович. За съжаление те не дават никаква информация за изпълнявания от него репертоар.

Важна част от творческото дело на Васил Папазович представлява неговото композиторско творчество. Днес в Националната библиотека на Румъния в Букурещ (Biblioteca Națională a României) се съхраняват три отпечатани негови музикални творби:

Papasovici, Vasile. *Pe luncă vechi*, op. 3. Pentru piano. Bucuresci, Editura Constantin Gebauer. Инвентарен номер: М III 13181. Брой страници – 3. В изданието

липсва посочена година на издаване. В каталога е указано, че творбата е отпечатана преди 1890 г.

Parasovitz, Basile, G. *La Prière du Soir*, op.5. Mélodie pour violon avec accompagnement de piano. Bucarest, Editura Constantin Gebauer. Инвентарен номер: М III 6038. Брой страници – 6 (клавир и щим за цигулка). В изданието липсва посочена година на издаване. В каталога е указано, че творбата е отпечатана около 1900 г.

Parasovici, Vasile. *Slivnitza–Marche*. Pour piano. Инвентарен номер: М III 13180. Страници – 3. Не са посочени данни за издателство и година на издаване. На титулната страница е отбелязано:

Dedicat altesei sale Alexandru I prinț de Bulgaria
Basile Parasovici, chevalier de l'ordre du Saveur

Името на марша и посвещението на княз Александър I не оставят съмнение във факта, че творбата е инспирирана от блестящата победа на българската армия при Сливница по време на Сръбско-българската война в 1885 г. Битката при Сливница се води през ноември 1885 г, а Александър Батенберг абдикира окончателно през август 1886 г. Това означава, че „Сливница-Марш“ е писан в този период от време. Произведението показва ясно, че Васил Папазович е живеел с мисълта за своя народ и родина. Макар и далеч от тях, той не е забравил произхода си и е обрисувал чрез музиката си един важен момент от българската история.

Необходимо е творческото дело на Васил Папазович да бъде изследвано и изпълнявано. Тепърва трябва да бъдат проучени библиотеките и архивите в Браила и Букурещ, които вероятно съхраняват ценна информация за този наш сънародник. Опусната номерация на две от неговите творби показва, че той е имал професионално отношение към композирането и очевидно неговото творчество обхваща още редица творби. Наше задължение е да ги издирим и да поставим името на Васил Папазович сред имената на заслужилите български композитори и музикални дейци от XIX век.

ЛИТЕРАТУРА

- Андреев 1953: *Андреев, А.* Неизвестни български пианисти и композитори преди Освобождението. Neizvestni balgarski pianisti i kompozitori predi Osvobozhdenieto [Unknown Bulgarian Pianists and Composers Before the National Liberation]. Българска музика, № 4, 38–39.
- Андреев 1955: *Андреев, А.* Неизвестни български пианисти–композитори преди Освобождението. Neizvestni balgarski pianisti-kompozitori predi Osvobozhdenieto [Unknown Bulgarian Pianists– Composers Before the National Liberation]. –В: Известия на Института за музика, № 2–3, 509–512.
- Вълчинова-Чендова (съст.) 2003: *Вълчинова-Чендова, Е.* (съст.) Енциклопедия български композитори. Enciklopediya balgarski kompozitori [Encyclopedia Bulgarian Composers]. София: Съюз на българските композитори.
- Генчев, Даскалова (съст.) 1988: Генчев, Н., К. Даскалова (съст.). Българската възрожденска интелигенция. Balgarskata vazrozhdenska inteligentsiya [Bulgarian Intelligentsia During the Bulgarian National Revival]. София: Д-р Петър Берон.
- Горанова 1999: Горанова, П. Клавирното изкуство в България. Klavirnoto izkustvo v Balgariya [Piano Art in Bulgaria]. София: Вулкан–4.
- Добрев (съст.) 2001: *Добрев, Б.* Композитори от България. Именник. Kompozitori ot Balgariya. Imennik [Composers From Bulgaria. Catalogue]. София: Добрев.

- Добрев (съст.) 2006: Добрев, Б. Композитори от България в чужбина. Kompozitori ot Balgariya v chuzhbina [Composers from Bulgarian in Foreign Countries]. София: Добрев.
- Жечев 1970: Жечев, Н. Браила и българското културно-национално Възраждане. Braila i balgarskoto kulturno-nacionalno Vazrazhdane [Braila and the Bulgarian Cultural and National Revival]. София: Изд. на БАН.
- Кръстев 1967: *Кръстев, В.* (отг. ред.) Енциклопедия на българската музикална култура. Enciklopediya na balgarskata muzikalna kultura [Encyclopedia of Bulgarian Music Culture]. София: Изд на БАН.
- Сюпюр, Елена, 1982: *Сюпюр, Е.* Българската емигрантска интелигенция в Румъния през XIX век. Balgarskata emigrantska inteligentsiya v Rumaniya prez XIX vek [Bulgarian Immigrant Intelligentsia in Romania in the 19th Century]. София: Изд. на БАН.
- Хърков 2005а: *Хърков, Ст.* Анастас Стоянов в Браила. Anastas Stoyanov v Braila [Anastas Stoyanov in Braila]. – В: 150 години от рождението на Анастас Андреев Стоянов. Сборник с материали. Шумен: Славена.
- Хърков 2005б: *Хърков, Ст.* Музикалното дело на братя Михайлович. Muzikalното delo na bratya Mihaylovich [The Musical Work of the Mihailovic Brothers]. Жажда. Списание за литература и изкуство. Год. XII, № 3, 2–4.
- Цалова 1978: *Цалова, П.* Потомци на бунтовен род. Potomtsi na buntoven rod [Offspring of a rebellious family]. София: Музика.
- Цалова 1979: *Цалова, П.* Дейци на българската възрожденска музикална култура. Deysiti na balgarskata vazrozhdenska muzikalna kultura [Bulgarian Musicians during the Bulgarian National Revival]. – В: Из историята на българската музикална култура. XIX и началото на XX век. София: Изд. на БАН, 86–94 (91–92).
- Harkov 2016: *Harkov, St.* Bulgarian Composers Based Outside Bulgaria: Four Generations Musical Migrants Unappreciated in Their Native Land. In: Ivan Zajc (1832-1914): Musical Migrations and Cultural Transfers in the 'Long' 19th Century in Central Europe and Beyond. Croatian Musicological Society. Series Musicological Proceedings, No. 17. Zagreb: Croatian Musicological Society, pp. 197-208.

Статии във вестници:

- Дунавска зора* (Браила), Г. I, № 33 от 28 юли 1868 г.
- Дунавска зора* (Браила), Г. II, № 31 от 14 юни 1869 г.
- Familia* (Oradea Mare / Nagyvárad), Anul XXL, No. 31, 30 iuliu – 11 august 1889, p. 372
[\[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Familia_1889-07-30_nr_31.pdf\]](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/af/Familia_1889-07-30_nr_31.pdf)
- Familia* (Oradea Mare / Nagyvárad), Anul XXVII, No. 49, 8 decembre – 20 decembre 1891, p. 585
[\[http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/familia/1891/BCUCLUJ_FP_279_290_1891_027_49.pdf\]](http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/familia/1891/BCUCLUJ_FP_279_290_1891_027_49.pdf)
- Ероса* (București), Seria II. – Anul IV, No. 674, 3 Februarie 1898, p. 2
[\[https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Eposa%2C_seria_2_1898-02-03%2C_nr_674.pdf\]](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b4/Eposa%2C_seria_2_1898-02-03%2C_nr_674.pdf)